

Granskning av ärenden där underrättelse underlåtit

1 SAMMANFATTNING

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden har granskat tre ärenden i vilka två olika åklagare (A och B) vid Internationella åklagarkammaren Stockholm beslutat att underlåta att i efterhand underrätta enskilda om att de utsatts för hemliga tvångsmedel. Av beslutet framgår bl.a. att de fattats med anledning av att de enskilda, såvitt var känt, befann sig på okänd plats utomlands.

Nämnden konstaterar att regleringen i rättegångsbalken inte ger utrymme för åklagare att underlåta att underrätta en enskild med anledning av att det inte är känt var han eller hon har sitt hemvist eller uppehåller sig. I de fall den underrättelseberättigade personen befinner sig på okänd plats ska alltså beslut om underrättelse fattas, om inte sekretess hindrar det.

Åklagarmyndigheten har numera interna riktlinjer där det anges att beslut om underrättelse ska fattas i de fall då den underrättelseberättigade personen befinner sig på okänd plats, om inte sekretess hindrar det. Nämnden ser positivt på detta.

2 BAKGRUND

Nämnden har från Internationella åklagarkammaren Stockholm mottagit tre underrättelser om beslut att underlåta att underrätta enskild om att hemliga tvångsmedel använts mot honom eller henne. I de tre aktuella ärendena, för vilka åklagare A ansvarat för ett och åklagare B för de två andra, har beslut fattats med anledning av att de aktuella personerna inte anträffats och kunde antas befinna sig på okänd plats utomlands. I två ärenden har beslutet fattats samma dag som förundersökningarna lagts ned och i det tredje ärendet har beslutet fattats cirka fem månader efter det att förundersökningen lagts ned.

Mot denna bakgrund har nämnden, den 4 september 2012 och den 3 oktober 2012, beslutat att inleda granskning av ärendena i syfte att utreda om reglerna om underrättelse till enskild i rättegångsbalken (RB) följts.

3 RÄTTSLIG REGLERING

Enligt 27 kap. 31 § första stycket RB ska som huvudregel den som är eller har varit misstänkt för brott underrättas om hemliga tvångsmedel som han eller hon utsatts för. Enligt andra stycket ska sådan underrättelse lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutades. Underrättelseskyldigheten ska i första hand fullgöras av den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare (14 b § första och tredje styckena förundersökningskungörelsen [1947:948]).

Av 27 kap. 32 § RB framgår vilka uppgifter en underrättelse ska innehålla, t.ex. uppgift om vilket tvångsmedel som använts, när det använts och vilken brottsmisstanke som legat till grund för användandet. Om dessa uppgifter skyddas av sekretess, enligt de grunder som anges i 27 kap. 33 § första stycket RB, ska underrättelsen skjutas upp till dess att sekretess inte längre gäller. Har det på grund av sekretess inte kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades, får underrättelsen enligt andra stycket underlåtas. I sådana fall ska nämnden underrättas om detta enligt 14 b § andra stycket förundersökningskungörelsen.

Syftet med bestämmelserna är framförallt att i efterhand ge den enskilde möjlighet att bedöma det integritetsintrång som har skett och bereda honom eller henne tillfälle att reagera mot en eventuellt rättsstridig åtgärd, så länge inte sekretesskäl talar mot detta (prop. 2006/07:133 s. 30 f.).

4 UTREDNINGEN

Åklagarmyndigheten har uppgett i huvudsak följande.

I ärendena har underrättelser till enskilda underlåtit med anledning av att de enskilda har befunnit sig på okänd plats. Denna situation är inte reglerad i lag eller förordning och tycks heller inte ha berörts i förarbetena. I förarbetena till de senaste lagändringarna på området angavs att underrättelse till enskild trots att det saknas ett uttryckligt undantag i lag kan underlåtas när det inte fastställts vem som innehar det telefonnummer eller den adress som tillståndet har avsett, t.ex. när åtgärden har avsett ett anonymt kontantkort (prop. 2011/12:55 s. 106 f.). Detta utgör dock inte tillräckligt starkt stöd för slutsatsen att samma ordning ska gälla i de fall då den enskilde befinner sig på okänd plats. Lämpligast är i stället, i enlighet med vad som numera framgår av Åklagarmyndighetens rättspromemoria (RättsPM 2012:8 s. 22), att beslut om underrättelse ska fattas även i de fall då den enskilde befinner sig på okänd plats. Beslutet kan dock inte expedieras eftersom adress saknas. Detta bör dokumenteras. Om en adress vid ett senare tillfälle skulle bli känd i ärendet ska expediering ske.

Åklagarmyndigheten har även inhämtat yttrande från åklagare A och B.

Åklagare A har uppgett följande. Den misstänkte var inte svensk medborgare och hade inte hemvist här. Mycket möda hade vid tiden för nedläggningsbeslutet lagts ned på att undersöka om det fanns något spår efter den misstänkte i Sverige eller om han hade någon anknytning hit. Vid tiden för nedläggningsbeslutet hade han varit anhållen i sin frånvaro i ett år och tre månader. Bedömningen var att det var utsiktslöst att göra ytterligare efterforskningar och att den misstänkte inte kunde eller skulle komma att kunna underrättas här i landet.

Åklagare B har uppgett följande. Utgångsläget vid tidpunkten då underrättelserna skulle lämnas var att de aktuella två personerna hade lämnat Sverige. De hade försvunnit från Sverige i ett långt tidigare skede. Utredningen omfattade ett antal misstänkta personer förutom dessa två. När förundersökningen lades ned mot de nu aktuella personerna kunde konstateras att de inte var svenska medborgare och inte heller folkbokförda i Sverige samt att uppgifter om var de befann sig saknades. Det fanns inte heller några indikationer på att personerna skulle återkomma till Sverige.

Nämnden har tagit del av Åklagarmyndighetens rättspromemoria RättsPM 2012:8, upprättad i november 2012.

5 NÄMNDENS BEDÖMNING

Regleringen i 27 kap. 33 § RB ger inte utrymme för en åklagare att underlåta att underrätta en enskild med anledning av att det inte är känt var han eller hon har sitt hemvist eller uppehåller sig. Vidare får ett beslut om att underlåta att underrätta en enskild tidigast fattas ett år efter det att förundersökningen avslutades.

Såvitt framkommit har i vart fall i ett av ärendena sekretess gällt för uppgifterna om tvångsmedelsanvändningen då förundersökningen avslutades. Det var därmed riktigt att inte vid den tidpunkten underrätta den enskilde om tvångsmedelsanvändningen. Beslutet om att helt underlåta underrättelse borde dock ha fattats först efter fristårets utgång om sekretessen då fortfarande utgjorde hinder mot underrättelse.

Åklagarmyndigheten saknade vid tidpunkten för besluten riktlinjer om hur frågan om underrättelse ska hanteras i de fall sekretess inte hindrar underrättelse men den enskilde saknar adress och det är okänt var han eller hon befinner sig. Av Åklagarmyndighetens RättsPM 2012:8 s. 22 framgår numera att åklagaren i den situationen bör fatta ett beslut om att personen ska underrättas. I beslutet ska antecknas att underrättelsen inte kan expedieras eftersom adress saknas men att expediering ska ske om en adress blir känd.

Nämnden ser positivt på detta och utgår från att någon form av bevakning av adressuppgifter sker under det år som följer efter att förundersökningen avslutats.

Sändlista:

Åklagarmyndigheten (Internationella åklagarkammaren Stockholm och Riksåklagarens kansli)